

EVOLUCIÓ I ANÀLISIS DE LES CONDUCTES MÈDIQUES A CATALUNYA

M. CAMPS I SURROCA

Avui parlarem d'un tema que fa referència a quina era la relació econòmica entre els metges i els seus malalts, o el que és el mateix, de la conducta mèdica a través dels anys, a Catalunya. De fet, encara recordo que al Baix Segre, els pagesos, fins fa ben poc temps, posem cap als anys 50-60, encara n'hi havia algun que pagava al metge amb blat. Aquest aspecte, ara anecdòtic, donà lloc a que també fa uns anys, nou exactament, i precisament en aquesta Reial Acadèmia de Medicina, on se celebrà el VI Congrés Espanyol d'Història de la Medicina, la Dra. Dolors Camps, llegí un petit treball sobre vàries conductes mèdiques dels segles XVI, XVII i XVIII a les terres de Lleida. La conferència d'avui, també en aquesta Reial Acadèmia, serà una continuació i ampliació d'aquella petita comunicació, perquè tenim més dades, i perquè recordo amb gratitud i afecte, el caliu, bona impressió, interès, i sobre tot viva polèmica que es despertà.

Els nostres treballs han continuat en aquest camp de la Història de la Medicina, que com veurem en el curs de la conferència, constitueix una aportació als coneixements de l'exercici mèdic a les nostres comarques, ciutats i pobles.

Fet aquest breu preàmbul, afectiu i de record alhora, començaré la introducció del tema, que amb el beneplàcit de l'Illustríssim Sr. President de la Reial Acadèmia, marcarà l'acabament científic d'aquest Vè Congrés d'Història de la Medicina Catalana, prenent les paraules de Pere Mata, i dient que hi ha a les ciències mèdiques assumptes que no s'esgoten mai. Són com la pica d'aquestes fonts naturals i perennes, que brollen al peu dels penyals, d'on surt més aigua, quanta més aigua s'extreu. Un d'aquests assumptes sempre fèrtils, és, crec jo, el de la conducta mèdica. Per això també l'he escollit per a tema del meu discurs, avui, que la voluntat d'altres mes alts que jo, i no la meva, m'ha conduït a aquesta tribuna.

El fons d'aquest estudi es fer una visió global de com s'ha pagat al metge a Catalunya al llarg dels segles. Aquest tema, d'interès professional, ha estat sempre molt viu, i encara que el meu treball ho estudia des del final del segle XIII fins al començament del XVIII, abans per tant de la renaixença científica de la nostra medicina, amb la creació del Col·legi de Cirurgia, i abans per tant que hi hagués aquest edifici, on som avui, ja dues vegades centenari, el tema ens importa desde el primer temps que n'he trobat notícia, fins avui mateix, on per raons d'honoraris de metges funcionaris es poden arribar a vagues.

La conducta es una forma de pagament, un precedent del sou que té ara el metge d'assistència pública com a funcionari de l'Estat, el metge de l'hospital com empleat sovint públic, o el metge de mútua com empleat privat.

Hem d'estudiar, per tant, les mateixes coses, però amb un enfocament social diferent.

Els contractes o conductes que hem estudiat, parlen de moltes coses. Dels diners, o bé del pagament amb espècies. D'obligacions dels metges, cirurgians i apotecaris. Dels seus drets. D'aspectes espirituals o humans. D'exempcions en certes circumstàncies, la més important la pesta, i de moltes altres coses que després detallaré.

Ja he dit que l'origen d'aquest treball, son les meves vivències personals de la medicina rural.

L'origen l'he trobat, evidentment, en alguns treballs publicats, però sobretot als arxius dels pobles d'on som, de Lleida i el marge oriental d'Aragó. Vull esmentar principalment la riquesa de l'arxiu d'Albelda, que ha estat, potser, la font més rica de dades. I a partir d'aquí molts altres pobles.

Dividiré aquest treball en tres grans parts:

Primer, parlaré de les generalitats sobre la conducta mèdica, on exposaré aspectes tals com la conducta mèdica segons la tradició oral, la costum del pagament amb espècies, l'ancestral costum de la resistència a pagar al metge i l'ajuda al metge.

Seguidament, exposaré l'origen dels beneficis dels metges, que constitueix el que podríem dir-ne l'aspecte extern de la conducta, el que li dóna suport, el continent, la seva forma, el procediment de pagament dels metges.

En tercer lloc, explicaré el contingut de la conducta mèdica, tot allò que en podem extreure de la seva lectura, el seu significat intern, que com veurem al llarg d'aquesta conferència, constitueix una visió especial de la relació metge-malalt, una visió que ens dóna la lletra de les conductes. Aquesta relació metge-malalt, vista a través de la conducta, es tradueix sempre en una sèrie de drets i deures de tipus assistencial o el que es el mateix, les característiques de l'assistència mèdica per les nostres comarques, ciutats i pobles. A aquesta tercera part l'anomenaré el fons de la conducta mèdica.

Hi ha un aspecte marginal, que no explicaré en aquesta conferència, però que si en deixaré constància aquí, perquè també n'hem trobat dades d'arxiu, i el tema, en certa manera, es paral·lel al de la conducta mèdica. Es tracta de les contractes entre cirurgia i aprenent de cirurgia. Si la lectura de la conducta mèdica ens ensenya com era la relació metge malalt, la lectura dels contractes entre cirurgia i aprenent, ens ensenya com era la relació cirurgia-alumne, els seus drets i deures. Si les conductes mèdiques constitueixen un document preciós sobre el nivell d'assistència mèdica als pobles de Catalunya, aquestes altres són magnífics documents que demostren com era el nivell de docència. Feta aquesta introducció començaré a parlar del tema.

I. Generalitats sobre la conducta mèdica

La conducta en el sentit que nosaltres l'estudiem, és el contracte pel qual s'obtenien els serveis professionals d'un facultatiu -metge, cirurgia, apotecari-, durant tot un any, o altre termini, a canvi d'una quantitat fixa anual, pagada en diners o espècies, generalment en dies assenyalats, tals com la Mare de Deu d'Agost, o Sant Miquel, al Setembre.

Des de sempre, el contracte s'ha fet mitjançant una sèrie de capítols o clàusules, que lligaven a l'individu o comunitat amb el facultatiu.

La tradició oral, ens ensenya encara al Baix Segre, que al metge li donaven un quartà de blat per persona i any, procurant el facultatiu, això si, que el cobrador se sabés l'ofici, ja que omplint la mesura lentament, la quantitat de gra recollida era mes gran. Per altra banda els pagesos intentaven que el "blat de conducta" fos d'inferior qualitat, barreja del que era conegut com "blat vestit" i "gropissos".

La costum de pagar amb espècies, s'anà perdent paulatinament, com totes les coses, encara que vinguin de lluny. Nosaltres, en aquesta recerca, la primera conducta pagada amb espècies, l'hem observat el 1482 a Reus, on el 6 d'octubre, es decidí pagar al metge Miró, agraits pels seus treballs d'estiu, "10 quarteres de civada, o dos pacifichs".

Després d'aquesta data inicial, hem notat que aquest tipus de pagament amb espècies, es generalitzà bastant a partir de la segona meitat del segle XVII, d'una manera molt marcada al marge oriental d'Aragó, i també a l'Urgell i la Noguera. A Bellpuig, el 1640 pagaven al metge amb diners, pero el 1663 i el 1681 ho feien amb blat. També a Bellvis el 1699.

Però no totes les espècies han estat els cereals, doncs n'hem vist d'altres de més luxe, com les cadenes d'or que oferien els consellers de Barcelona als facultatius de les diverses comarques arran de la pesta de 1651, o bé els 10 pams d'estamenya que li donaren al cirurgià de Reus Jaume Alguer el 1652, o be els clàssics pans de canonge del capítol de Lleida (1653), etc.

Un altre aspecte general, que voldria comentar aquí, es l'ancestral costum de la resistència a pagar al metge. El malalt, una vegada guarit, solia oblidar el favor del metge, i el municipi, moltes vegades, intentava pagar el menys possible. Aquesta oposició constant, ha anat configurant amb el pas del temps, la figura del metge rural ideal i idealitzat, tancat en si mateix però obert, com aquell metge Cots de Solsona que quan algú no el pagava, per tal de que no restés en pecat li perdonava el deute.

Però malgrat aquest aspecte negre, que hem vist en bastants arxius, també hem de dir que hem observat la benevolència dels pobles de Catalunya amb els seus metges, i l'ajuda al

metge. A vegades, se li donava atenent a una família nombrosa, com hem vist a Cervera el 1388, en el cas del barber Jacme Bertran, en que la ciutat posà dificultats als altres perquè hi entrés ell a exercir. Altres vegades es donava préstecs per a començar a exercir, com el cirurgià Jachme el 1504 a Reus. Fins i tot, hem vist algun cas de jubilació, el 1722 a Fraga, etc.

II. L'origen dels beneficis dels metges

El metge ha de viure del seu treball, encara que en determinades èpoques, s'hagi dedicat a altres activitats. Ho hem vist, sobretot, en metges jueus de Santa Coloma de Queralt, que es dedicaven a les mercaderies tèxtils, durant el segle XIV, segons Secall.

Pero quin ha estat l'autèntic origen dels beneficis dels metges?. Diré que els metges, han cobrat per actes mèdics individuals, des de sempre, dels quals en queda constància, en nombroses ocasions, en els fons dels arxius. Però molt més importants que aquests pagaments individuals, han estat els pagaments de tipus col·lectiu, procedents de les institucions, bé sigui del Comú, l'Església i el Comú conjuntament, o la Cort.

Parlarem aquí, dels metges del Comú, i dels metges de l'Església.

ELS METGES DE COMÚ

S'ha de veure en els metges del Comú, o Ajuntament, també anomenats titulars, una triple vessant: la vessant assistencial, la vessant sanitària i la vessant forense.

A. La vessant assistencial. Ha estat la més important de la nostra recerca, perquè és la més rica en dades d'arxiu. Dividirem el seu estudi en dues parts fonamentals: l'elecció del metge, i el pagament del metge.

1. L'elecció del metge. Hem observat que hi havia tres maneres diferents d'elegir el metge, i també una forma atípica que comentarem.

- Primer, mitjançant un examen de suficiència previ, realitzat pels metges antics de la localitat. Ho hem vist a Tàrrrega el 1552, en que un metge de fama fou "examinat en presentia de Mossen Albereda e mestre Segarra doctors en medicina y en presencia de molts savis homens de la universitat dins la sala de la payria lo qual se deffensa molt complidament".

Son molt interessants també, aquests aspectes a Girona durant la pesta de 1650, i a Fraga, a començament del segle XVIII (1722).

- La segona forma d'elecció, era mitjançant la lectura dels memorials presentats pels aspirants, previ anunci de la plaça a concurs.

Aquest procediment l'hem observat més en èpoques avançades del nostre treball, sobretot a Fraga al segle XVIII.

- El tercer sistema, era el mes popular. S'anomenava per "rodolins". Un exemple curiós l'hem llegit a Fraga el 1698, en que la vila, per triar dos metges entre un total de tres aspirants, va posar en una bossa faves blanques i negres, en igual quantitat. Els candidats, foren invitats a treure-les d'una en una, correlativament, essent elegits el que en va treure mes de blanques, i el que en va treure mes de negres.

A Tarragona, el 1651, també s'emprava el procediment de rodolins.

- El quart procediment, atípic, que volia comentar, l'hem llegit a Albelda en que fou tot el poble, i no l'Ajuntament, qui vota democràticament el cirurgià. Qui volgués votar a Josep Lasierra, tenia que dipositar a l'urna una mongeta, i una guixa el que volgués a Pere Tera. Guanyà per 40 a 39 el primer.

2. El pagament del metge. El municipi, utilitzava dos procediments: la sisa i el repartiment.

- La sisa, era un impost que es cobrava damunt els comestibles i altres mercaderies, llevant-ne una

part del pes a mesura. A Fraga, el 1653, es posà de sisa dos diners per lliura, a la carn de la carnisseria.

- El repartiment, consistia en una contribució específica pel pagament del metge, generalment en funció del nivell econòmic i social de cada veí.

L'aspecte més interessant d'aquesta varietat de pagament, l'hem llegit a Barbastro els anys 1728 i 1729, on la categoria social determinava molt acusadament el quantum d'aquest impost. El Sr. bisbe, era el major contribuent, amb 320 sous anuals, quan el terme mitjà de les famílies era de 12 sous. Però la vila, era també flexible a l'hora de valorar els tributants, quan aquests demanaven, justificadament, l'exempció de la càrrega. Es tenien en compte les situacions que produïen un estat de pobresa, com l'atur laboral, del qual hem llegit una carta, molt curiosa, d'un aturat demanant clemència a l'Ajuntament, les malalties invalidants, sobretot aquelles que afectaven als braços, impeding la capacitat pel treball, etc. De fet, tenim aquí un exemple i precedent del tant debatut tema actual dels drets del malalt.

B. La vessant sanitària dels metges del comú. El descobriment de la vessant sanitària dels metges del comú, ha estat molt més fosca en la nostra recerca. Podem dir, que a nivell d'arxiu, hem observat molt poques dades. Entenem com vessant sanitària, la funció específica de cura de la salut pública, és a dir, la dels metges encarregats de la funció sanitària o col·lectiva, dels municipis.

La primera notícia objectiva que tenim sobre aquest aspecte, data de l'any 1337 a la vila de Bagà (Berguedà), en que hi exercia el metge hebreu Astruc, que per 100 sous anuals, s'encarregava de l'assistència dels malalts, i de la cura de les aigües de la població. Aquest fet aïllat, ens porta a pensar que hi hauria municipis on s'assignava al metge una feina sanitària, encara que no pura, sinó com hem vist lligada a la tasca assistencial.

C. La vessant forense dels metges del comú, es a dir els peritatges (dessuspitacions), les autòpsies i els informes, també demanats pel comú, cobrant el metge preus diferents segons les èpoques i comarques.

El 1344, els cirurgians de Lleida volien percebre pels peritatges, 5 sous. Però la Paeria, solament n'oferia 2,5 ó 2, amb l'ordre de fer-ho per les bones o per les males: "E si fer no volem, que sien forçats".

El 1609, el preu era de 10 sous, també amb desgana: "per-que facin relatio de la desospita de dit nafrat no rebran sino dits cilurgians sino es 10 sous".

En canvi, les autòpsies en temps de pesta a Barcelona, eren ben pagades, sobretot atenent als perills que comportaven. Cent lliures pagà el consell al metge Bernat Mas el 1651, per raó d'unes autòpsies.

També a Barcelona, el 1720, es cobrava 12 sous per hora de treball, en el cas dels informes a les autoritats en matèria de prevenció de malalties epidèmiques.

ELS METGES DE L'ESGLÉSIA. El Capítol de les ciutats tenia els seus metges, generalment amb l'obligació d'assistir els canonges i llurs famílies. No hem trobat conductes massa llargues, sino curtes i amb poques dades, a diferència de les municipals. Però remarcarem l'antiguitat de les conductes dels bisbes i canonges. Precisament, l'any 1296, punt de partida d'aquest treball, començà amb un contracte entre el Capítol gironí i un cirurgià, un dels més antics de la medicina gironina, segons Benet Julià.

Finalment, ho he deixat ja indicat, l'Església i el Comú pagaven a vegades al metge conjuntament. Ho trobem documentat a la Seu d'Urgell el 1529, en que s'aconductà al cirurgià Johan de Lexta, donant-li 12 ducats immediatament, i 6 lliures de pensió anuals per tota la vida, a pagar a parts iguals entre el Capítol i el Municipi, amb la condició de que adhoc en temps de pesta romangués a la vila. També ho hem observat a Albelda l'any 1658, amb el cas del metge Matias Luzas.

III. El fons de la conducta mèdica. Anàlisi de la relació metge malalt a través de la conducta.

Tota relació humana, resulta ser a la fi una font de drets i deures. Això es ben cert. Si ho apliquem a la medicina, tindrem el capítol clàssic de les obligacions del metge, o dels drets del malalt. La societat, ha donat més o menys

importància a l'un o l'altre sentit, segons les necessitats de cada època. Avui, per exemple, es valora més l'accepció dels drets del malalt. Però sigui com sigui, el que si és ben cert, es que tractant-se de drets i deures constitueix un capítol clàssic de la medicina legal, motiu pel qual adquireix particular importància per a mi, i general utilitat a nivell de tots els metges, perquè a tots els hi afecta, els hi ha afectat i els afectarà.

En la conferència d'avui, explicarem el com han incidit aquests drets i obligacions en els metges de les nostres comarques a través dels segles. Ho podem exposar, perquè la lectura i anàlisi de moltes conductes ens ha ensenyat que mitjançant les seves clàusules, els habitants de les diverses viles i ciutats de Catalunya i els seus metges, cirurgians i apotecaris, quedaven lligats per una sèrie de drets i deures, generals i específics, que considerem d'interès per a conèixer l'exercici de la nostra professió, tal com era en la realitat quotidiana.

Per tant, crec que es pot considerar el document de la conducta mèdica -encara que no un document m.l. en el sentit clàssic, perquè no el feia el metge, encara que el subscribis i podia ésser penalitzat en cas d'incompliment-, com una important font de drets i deures en matèria sanitària assistencial. El sou fixe que cobrava el facultatiu anualment, li donava una sèrie de drets i obligacions en relació als malalts aconduïts.

Seguint aquesta metòdica lectura dels esmentats documents, he anat extraient, ordenant i classificant, els principals aspectes de dret mèdic que crec que contenen.

Per tal de comentarlos aquí, em permeto classificar-los de la següent manera:

A. Drets i deures relatius a la vida material o econòmica del metge.

- a. Obligació de residència.
- b. Dret a casa.
- c. Dret a exempció d'impostos.
- d. Dret a l'alimentació.
- e. Dret a la llum.

- f. Dret al transport.
 - g. Dret a propines.
 - h. Dret al llibre de la conducta.
- B. Drets i deures relatius a la vida professional o assistencial del metge.
- a. La qualitat assistencial.
 - b. La quantitat assistencial.
 - c. La demarcació assistencial geogràfica.
 - d. Dret a disposar d'ajudant.
 - e. El dret a l'ajuda paterna.
 - f. Dret moral a valorar la posició social del malalt.
- C. Drets i deures relatius a la vida espiritual i humana del metge.
- a. Drets i obligacions en cas de malaltia, absència o mort del metge.
 - b. Dret a l'ensenyament dels infants.
 - c. Dret a permisos.
- D. Drets i obligacions emanats de la pesta.
- a. Obligació d'anar assenyalat.
 - b. Els drets de la quarantena o purga.
 - c. L'obligació de la revelació del secret mèdic.
 - d. El dret o l'exempció de l'examen als cirurgians i apotecaris per a poder ser col·legiats, obrir botiga i exercir.

Com podem veure hi ha una llarga llista de drets i deures que hem anat trobant en el curs de la nostra recerca. No donaria temps en una conferència, ni tant sols explicar-los puntualment cada un d'ells, sense fer comentari, motiu pel qual en descriurem solament alguns.

EL DRET A L'EXEMPCIÓ D'IMPOSTOS

Aquest es un dret que fa relació a la vida material o econòmica del metge i que vull comentar aquí precisament perquè hi ha alguns aspectes, encara foscos per a nosaltres, que desconeixem per ara el seu significat concret.

S'enten fàcilment d'entrada el significat de l'epígraf,

es a dir que els metges pel fet de la conducta quedaven d'entrada lliures de pagar alguns tributs que obligaven als demés ciutadans. Uns privilegis per tant. I quins eren aquests drets? N'analitzarem solament alguns dels que hem observat, a saber:

1. "La franquesa de questia e dost de cavalcada y de obra"

Al metge Berenguer Zabater, la vila de Cervera acordà aconduir-lo el 30 de juliol de 1372 per la quantitat de 10 ó 15 lliures anuals, donant-li al mateix temps "franquesa de questia e dost de cavalcada y de obra".

La quèstia o quístia era un tribut en diners o en fruits que el senyor feudal cobrava dels seus súbdits.

L'host i la cavalcada es referien a l'obligació feudal de formar part de l'exèrcit del senyor en les expedicions guerreres d'aquest. La cavalcada era l'expedició curta, d'un sol dia generalment, i l'host era la campanya o expedició de mes durada.

L'obra, es refereix a l'obra del mur, que eren els treballs de construcció o de conservació dels murs d'una ciutat o vila, als quals s'aplicava la prestació personal, els impostos, les multes, etc.

2. La franquesa de comú i d'obres de murs i de vals.

Alguns prohoms de Cervera, trobant-se a Barcelona a les darreries de l'estiu de 1372, tractaren amb Barthomeu de Tresbens, afamat metge i astròleg barceloní, per tal d'endur-se'l a la vila. S'hi aveniren per la quantitat, molt alta, de 50 lliures anuals durant 15 anys o per tota la vida, i a més a més "franquesa de questia y de comu de os y de cavalcada y de obres de murs y de vals y de tota altra cosa y encara que li donen alberg franc".

Entenguis la paraula comú com el conjunt de béns del municipi, i l'impost extraordinari que es feia pagar servia per a augmentar-los en cas de necessitat.

I el mot vals o valls es refereix a les excavacions fondes fetes longitudinalment al voltant d'una fortificació per a dificultar el pas de l'enemic desde fora dins al mur.

3. El Loque de besties.

També a Cervera hem localitzat aquesta franquesa interessant de la qual desconeixem el significat. El 1388 alguns metges volien anar a exercir a la vila i no demanaven tots el mateix. Els uns volien pensió efectiva, els altres sol·licitaven "loque de besties" i d'altres pretenien franquesa d'imposicions.

Tant sols hipoteticament, direm que vestiari vol dir vestuari. I una de les accepcions de vestiari es una quantitat que en certes comunitats es donava als seus individus per a vestir-se. (Alcover). Una altra hipòtesi seria que bitia equival a cavalcadura (Coromines).

4. La franquesa de capella.

Tampoc sabem el seu significat, per bé que podria tractar-se de no haver de pagar al capellà.

La trobem documentada el 4 de setembre de 1496 a Reus, on el jove metge Trulols volia exercir. La vila degut a la seva curta edat i poca pràctica, solament li oferí franquesa de capella. I si amb el temps demostrava ser un bon metge, se li faria conducta a preu raonable.

L'hem tornat a trobar també a Reus el 1504, i a Vilanova i la Geltrú el 1584.

LA QUALITAT ASSISTENCIAL

La qualitat assistencial forma part del capítol de drets i deures relatius a la que hem anomenat vida professional o assistencial del metge.

El seu interès radica en que la conducta mèdica, assegurava als malalts i als pobles tota una sèrie d'actes mèdics qualitativament diferents que, en conjunt, compendiaven tota l'actuació mèdica a les nostres comarques, i per tant les característiques de l'exercici mèdic.

Agrupant i ordenant aquests aspectes, dispersos entre la lletra de diverses conductes, hem fet la següent classificació:

- A. La qualitat assistencial segons el tipus general d'acte mèdic.
 - a. La visita ordinària.
 - b. La consulta mèdica.
- B. La qualitat assistencial segons el tipus particular d'acte mèdic.
 - a. L'assistència en el cas de les lesions intencionals (ma airada).
 - b. L'assistència als malalts empestats.
 - c. L'assistència als malalts de mal francès o morbo gàlic.
 - d. L'assistència als mesells.
- C. La qualitat assistencial segons el tipus de persona a qui anava dirigit l'acte mèdic (les classes socials).
 - a. Naturals i forasters.
 - b. Adults i nens.
 - c. Clergues, priors, canonges, ermitans.
 - d. Mossos de soldada i jornalers.
 - e. Rics i pobres.
 - f. Malalts hospitalitzats.
 - g. Autoritats civils.

La llista com veiem es llarga, motiu pel qual també retallarem i solament explicarem la consulta mèdica, es a dir un tipus general d'acte mèdic amb característiques pròpies, diferents a la visita ordinària. Com es sabut la consulta a un altre professional de la mateixa classe es feia en casos o situacions difícils.

Deixant apart les dades que sovint es troben als arxius, relatives a consultes mèdiques aïllades, aquí solament ens interessen aquelles que estan incloses dintre del context general d'una conducta. El seu interès radica en que la consulta, originava tres obligacions concretes al metge que consultava, a saber: obligació d'informar al metge consultat sobre el tipus de malaltia que sofria el malalt, i el tractament que hi havia prescrit. Obligació d'assistir a l'acte de la consulta, tantes vegades com fos precís, i obligació de no rebre cap emolument, ja que com hem dit, la consulta estava inclosa en la conducta, constituint una més de les seves clàusules.

Hem trobat documentació sobre consultes, tant entre metges com entre cirurgians, sobre tot al marge oriental d'Aragó. D'Albelda concretament n'hem vist algunes dades dels anys 1682, 1686, 1692 i 1693. El contingut de totes es el mateix. També el Capítol de Lleida parla de la consulta el 1654.

Es possible que l'obligació de la revelació del secret mèdic com a tema clàssic, tant polemitzat en tantes èpoques, i avui amb vestidura diferent, ja que ha passat del secret individual al secret col·lectiu, amb la tant coneguda confidencialitat de la història clínica hospitalària, s'hagi de buscar també en els seus orígens en la consulta mèdica, en que com hem vist, el metge o cirurgià estaven ineludiblement obligats a dir el que sabien sobre el malalt. És veritat que aquest en sortia beneficiat, tant beneficiat a nivell individual, com beneficiada a nivell públic era la ciutat que sabia per boca d'un metge que s'apropava la pesta.

El problema està en saber qui fou realment la primera en trencar el secret mèdic absolut, si l'assistència individual, o la prevenció de la salut dels pobles. Per a resoldre aquest problema teòric, es necessari trobar documents més antics.

Hem explicat fins ara el dret a l'exempció d'impostos, es a dir un dels articles en que he dividit el capítol de drets i deures relatius a la vida material del metge. I hem parlat també de la qualitat assistencial, que com hem vist formava part de la secció dedicada a l'estudi dels drets i obligacions relatives a la vida professional assistencial del metge.

Exposarem seguidament el tercer grup, és a dir els drets i deures relatius a la vida espiritual i humana del metge. Deiem que els uns es referien a situacions de malaltia, absència o mort del metge, i els altres al dret de l'ensenyament dels minyons, i als permisos.

LA MALALTIA DEL METGE

A les darreries del segle XV, concretament l'any 1479, Rafat i Selga han trobat el que ells interpreten com un precedent de l'asegurança de malaltia. Efectivament, van desco-

brir l'associació de tres cirurgians de Manresa, Pere Noguer, Bernat Col i Miquel Vinyes, per tal de formar societat per a protegir-se en cas de malaltia.

Aquest treball, pot demostrar que no existia en aquell temps tal protecció, motiu pel qual els cirurgians, ho tenen que fer a costa seva i per pròpia iniciativa.

Pocs anys després, i lliga amb això, hem començat a trobar aspectes inclosos en la lletra de les conductes, que fan referència a la malaltia del metge. Per tant, ja comença a haver-hi, per iniciativa del poble, i no dels facultatius, un inici de la protecció en cas de malaltia. Seria per tant un esbós o assaig molt rudimentari, però cert, del segur de malaltia emergit de les capes populars, de la voluntat del poble reflexada en la lletra de la conducta mèdica.

Hem trobat notícies en arxius de Perpinyà, Girona, Igualada i Albelda que van des de 1589 a 1693. La més antiga a Igualada el 1589, en que al cirurgià Gaspar Matheu, se li donà el dret a cobrar per avançat, sense esperar al termini establert de la conducta, fins el dia que comencés a posar-se malalt i, a més a més, també el dret a seguir cobrant la conducta durant les tres primeres setmanes de malaltia.

En canvi, el mateix any i a la mateixa vila els apotecaris Antoni Queralt i Montserrat Spiell, no tenien dret a percebre res durant el període d'indisposició.

Pero al marge oriental d'Aragó s'era més dur a l'Anoia, ja que el metge, en cas d'emmalaltir, i també el cirurgià, no solament deixaven de percebre, sinó que tenien l'obligació de deixar substituït a costa seva. Si no ho feien ho faria la vila també a costa seva.

Les altres referències sobre la malaltia dels facultatius, parlen del dret a rebre les medecines necessàries, preventives i curatives, en cas de que la indisposició fos de pesta.

Resumint, veiem que en cas de malaltia el metge no era ben tractat, sinó tot el contrari, era deixat per dir-ho d'alguna manera de la mà de Déu.

LA MORT DEL METGE

En cas de mort del metge. ho hem començat a observar el 1589 a Igualada, el poble demostrava un sentit de protecció a la família, ja que donava al facultatiu el dret a cobrar tot el seu treball, tot el que havia fet, fins el mateix dia del decés. Això tant en el cas dels metges, com cirurgians o apotecaris.

Hem vist alguna peculiaritat, com a Ceret, en que llegim, referent al cirurgià Isidre Baixa, l'any 1653, que "en cas mori se li doni la meitat a la senyora francesa muller sua".

L'ABSÈNCIA DEL METGE

L'absència del metge no era ben vista per les viles, doncs ja que pagaven la conducta es veien amb el dret de tenir lligats, com aquell que diu amb una corda, als seus facultatius. Això fa que el tema de l'absència del metge el veiem lligat sovint, en la lletra de la conducta, amb la qüestió de la mal praxi.

Hem observat el 1589 a Igualada, l'obligació del cirurgià de costejar la conducta d'un altre en el seu lloc, en cas d'absència de la vila o no voler els malalts.

Aquest fet de no voler curar els malalts també el trobem l'any següent en el cas del metge, al qual se l'obligà també, en cas de no voler visitar, a pagar la conducta d'un altre que ficaria la vila al seu lloc. Per tant veiem clarament com solucionava el poble el fet de la mal praxi per manca d'assistència.

En el cas dels apotecaris, el mateix any, a Igualada també, veiem que tenien l'obligació de costejar la conducta d'un altre apotecari en tres situacions diferents: per abandó de la vila, per mal praxi degut a tenir un servei insuficientment equipat (o mal praxi per manca d'aprovisionament adequat de la botiga) i per mal praxi deguda a mal qualitat assistencial (per no servir convenientment als habitants).

Per tal de solucionar el problema de l'absència del metge, nasqué el dret a permisos, com hem vist a Albelda el 1604, en que el metge Gaspar Agullon tenia el dret a permisos de tres dies, demanant llicència als jurats, que podrien accep-

tar-li o negar-li. Però si essent de permís sorgia alguna urgència al poble, els jurats el podien requerir, sempre que estigués a quatre llegendes, a costa d'ell. Si estava a més distància, podien buscar un substitut també a costa d'ell.

Per tant veiem, que malgrat que el deixessin marxar, sempre era amb limitació molt evident de la distància. De manera que si un metge d'Albelda tenia, per exemple, el pare malalt a Lleida, que dista a més de 25 Km., ja no podia disfrutar de cap permís.

L'ESENYAMENT DELS INFANTS

En l'època que va de 1479 a 1502, es a dir durant l'últim quart del segle XV, la vila de Reus, no hem trobat documentat, aconductava en ocasions al metge per a exercir també de mestre d'escola.

Però aquest fet no era aleshores nou, sinó que ja venia de lluny doncs també hem vist que més de cent anys abans, el 1372, a Cervera passava el mateix. I també passava el mateix en el cas dels metges jueus de Santa Coloma de Queralt del segle XIV, segons ens deia Secall.

En la nostra recerca sempre hem trobat que eren metges els qui es dedicaven a l'ensenyament dels infants. No hem vist cirurgians.

Els pobles, devien passar èpoques de penúria, amb manca de mestre d'escola, i degut a la clàssica fama de la il·lustració dels metges, el comú no dubtava en aconductar-los també per l'ensenyament, cosa que els hi aniria com l'anell al dit, perquè segurament, el que els hi sobrava d'il·lustració i de temps, els hi faltava de diners.